

LÁNG ISTVÁN

Arany János madarai

(Dr. Láng István Széchenyi-díjas agrokémikus kutatóprofesszor 1931-ben született Mohácson, s 2016 decemberében hunyt el Budapesten.

A Magyar Tudományos Akadémia Biológiai Tudományok Osztályának szaktitkáraként, utána az MTA főtitkárhelyetteseként, főtitkáraként és az elnökség tagjaként tevékenykedett. De volt a Szent István Egyetem címzetes egyetemi tanára meg az Ember és Bioszféra UNESCO-program magyar nemzeti bizottságának elnöke is. Kedvenc hobbija, a madármegfigyelés indította arra, hogy Arany János verseiből kigyűjtse a madarakat, s az eredményről nemcsak akadémiai előadásban, hanem a TermészetBúvár című magazin egyik 1992-es számában, A madárvilág Arany János költészetében címmel cikkben is beszámoljon. Ez utóbbit adjuk most közre, remélve, hogy olvasóinknak szívderítő pillanatokat szerzünk általa. A szerkesztőség.)

Személyes vallomással kezdem. Két kedvenc időtöltésem van: a madarak megfigyelése és a bélyeggyűjtés. Minden szabad időmet ezeknek szentelem, s nagyon komolyan veszem őket. Mindkét téren nagy, tudós egyéniségek voltak rám hatással.

A madarak megfigyelése iránt 1969-ben kezdtem érdeklődni, amikor Akadémiánk magyarországi látogatásra invitálta a világhírű, svéd tudóst, a Nobel-díjas Arne Tiselius-t, s a vendég azt kérte: szervezzünk számára ornitológiai kirándulást a szegedi Fehér-tóra. Erdey-Grúz Tibor főtitkár engem bízott meg ezzel a feladattal. Akkortájt a biológiai tudományok osztályán voltam tudományos titkár. Március 27-én hajnalban mentünk ki a tóra Keve András és Beretzk Péter ornitológusok kíséretében. Ekkor fertőződtem meg ezzel a „betegséggel”.

A bélyeggyűjtés szenvedélye, mint a legtöbb fiúnál, nálam is spontán fejlődött ki a gimnáziumi évek alatt. A hatvanas évek végén módomban nyílt több alkalommal is hosszasan tanulmányozni Soó Rezső és Dudich Endre akadémikusok gyűjteményeit. Ez nagy

hatással volt rám, s különösen a rendszeresség hagyott mély nyomokat bennem.

A két kedvtelés néha összefonódik, hiszen a madarak a bélyegen, mint motívum, az egyik fő gyűjtési területem. A Nobel Alapítvány azonban úgy tart nyilván, mint a Nobel-díjasok a bélyegen című, tematikus terület egyik szakértőjét, s időnként hozzám irányítják a témakör iránt érdeklődő filatelistákat. Életem egyik, emlékezetes élménye, hogy 1989. március 29-én, a Svéd Királyi Tudományos Akadémia megalapításának 250. évfordulója alkalmából rendezett ünnepség programjának keretében a stockholmi Postamúzeumban előadást tarthattam *Nobel-díjasok a világ bélyegein* címmel.

Régóta foglalkoztatott az a gondolat, hogy feldolgozom néhány, kedvenc költőm és íróm műveinek ornitológiai vonatkozásait. Tudom, hogy mások is végeztek hasonló munkát. Jól hasznosítottam magam is Herman Ottó *Arany, Tompa, Petőfi és a népköltés madárvilága* című könyvét.

Arany Jánossal kezdtem a sort. Szeretem a költeményeit, szellemisségének a hatása alatt vagyok, s nagy megtiszteltetésnek tartom, hogy néhány évig én is az övéhez ha-

GYURGYALAG

sonló munkakört tölthettem be a Magyar Tudományos Akadémián. Elolvastam valamennyi költeményét, s kigyűjtöttem belőlük a madárvilágra vonatkozó kifejezéseket.

Herman Ottó szerint, aki Arany, Tompa és Petőfi költeményeit hasonlította össze, mindhárom költő nagy szeretettel viseltetett a madarak iránt. Érdekes az összehasonlítás a madáralakok számát illetően Herman adatai alapján: Tompa ötvennégy, Arany negyvennégy, míg Petőfi harminckét madáralakot ír le költeményeiben.

Minthogy a költőfejedlem három helyen – Szalontán, Nagykörösön és Pesten – töltött el hosszabb időt, elsősorban ezekre a tájakra jellemző madárfajok jelennek meg műveiben. A honi fészkelőmadarak egynegyede található meg költeményeiben.

Megszámláltam, hogy hányszor fordul elő verseiben a madár szó egymagában vagy valamilyen szóösszetételben (például madárdal és madárlátta kenyér). Adataim szerint százhatvankét esetben használta Arany János ezt a szót, amelynek hangulatát talán a következő, két idézet adja vissza leginkább. Az *Itthon* című versében írja: *Mint a madár a fészke, / Szomju vándor hívős érre, / Mint a gyermek anyaölbé: / Vágyom én e nyájas körbe.* A *Buda halálában* a *Rege a csoda-szarvasról* című ének ezt mondja: *Száll a madár, ágrul ágra, / Száll az ének, szájrul szájra / Fű kiszöldül ó sírhanton / Bajnok ébred ősi lanton.* Másutt: *Száll a madár, száll az ének / Két fiáról szép Enéhnek; Zengő madár ágrul ágra, Zengő ének szájrul szájra.*

A „fantázia” vagy „legendamadarak” közül a turul, a fönix és a griffmadár fordul elő Arany János költeményeiben. A turul viszonylag gyakori, összesen tízszer említi általában a magyar őstörténettel és a háborúkkal kapcsolatban, egyebek között a *Csaba-trilógiában*. A

FEHÉR GÓLYA

NAGY KOCSAG

Fotó:
Végh Attila

NYÁRI LÚD

RÉTISAS

SZALAKÓTA

TÚZOK

VÖRÖSBEGY

SEREGÉLY

VÖRÖS VÉRCSE

griffmadár, ez a mitológiai, szárnyas szörny, valamint a fönix, a feltámasztás szimbóluma egyaránt kétszer fordul elő a költő műveiben.

A háziásított madarak közül a csirke és a csibe hét alkalommal jelenik meg a költeményekben. Az *Őszikék*ben így ír Arany: *A virágnak nincs illatja, / Ha megcsapta ősi dér; / De csibének húsa, vére – / S a konyhában többet ér.*

A tyúk és a kotlós szintén gyakori költeményeiben. Tizenkét példát tudnék felemlíteni rá. A kakas azonban még gyakoribb: a költő tizenkilenc esetben említi, jobbára a falusi udvar büszke uraként, de szélkakasként is megörökítette. Az *V. Lászlóban* olvashatjuk: *Sűrű setét az éj, / Dühöng a déli szél, / Jó Budavár magas / Tornyán az érczakas / Csikorog élesen.*

A lúd vagy liba huszonegyszer szerepel a versekben. Arany János bizonyára kedvelte az alföldi tanyák és udvarok e szárnyasának pecsényéjét. A *Köszöntő vers Szász Károlynak* című költeményében így áradozik: *Ha pedig egy lúdba ütötted a nyársat, / Akkor az én műzsám kíván neked másat, / Akkor legyen tied a libának tolla, / Hogy szállhass vele a magas Helikonra. / Persze, hogy a toll más, és megint más a lud, / Mert ebből nem eszik, akinek amaz jut. / De a repüléshez nem szükséges nagy háj, / S egyiké a lúdtoll, másiké a lúdmáj.*

A pulykát csodálatosan jellemzi *A Jóka ördöge* című költeményében: *Láttad-e a pulykát, ki magas szeméten / Gőgösen országol, mint királyi széken, / Legkisebb bántásra, legcsekélyebb gúnyra, / Mirigyeltel nyakát a midőn felfújja? / Vércsin pötyögője, haragtűzben égve, / Miképp megyen által szép világos kékbe? / Miképp játszik újra halaványos zöldet? / És miképp kotorja szárnyával a földet?*

A galamb a leggyakoribb madár költőnk verseiben. Összesen ötvenöt alkalommal találkoztam vele. Általában a szelídség és a szeretet kifejezője, de a fehér galamb fogalmával a hajszínt is jellemzi a költő. *A hamis tanú* című költeményben ekképp szól: *Állj elő, vén Márkus! vedd le a süveget, Hadd süsse a napfény galamb-ősz fejedet.*

A pávát hétszer nevezi meg Arany János a hiúságra és a gazdagságra utalván, míg a kacska csak négyszer szerepel a műveiben.

A természeti környezetben élő madarakra áttérve – és a rendszertani logikát követve – a gémfélék közül a magyar természetvédelem szimbólummadara, a nagy kócsag elsősorban a díszes tollazata miatt került be a versekbe. *A Toldiban* ezt olvashatjuk: *Itt van immár a had, Laczfi nádor hada, / Itt kevély hadával Laczfi Endre maga: / Délczegen megüli sárga paripáját, / Sok nehéz aranyhím terheli ruháját; / És utána nyalka, kolcsagos legények, / Tombolván alattok cifra nyergü mének.*

A gólyafélék közül a fehér gólya tizennyolc esetben szerepel a versekben. A költő mindig nagy szeretettel említi ezt a madarat. Érződik

az a vonzalom, amelyet az egyszerű, falusi emberek mindig is éreztek a tél elől délre menekülő, ám tavaszoként hűségesen visszatérő gólya iránt. *A rab gólya* című költeményében ezt olvashatjuk: *Árva gólya áll magában / Egy teleknek a lábában, / Felrepülne, messze szállna, / Messze messze, / Tengerekre, / Csakhogy el van metszve szárnya.*

A récefélék közül elsőként a hatyút említtem meg. Herman Ottó szerint a kerti tavainkon élő, szelídített bütykös hatyút láthatta a költő. Összesen tizenhét alkalommal fordul elő verseben. *A költő hazája* költeményében így ír róla: *De bár fogy a nép és hazája pusztul, / És a jövőndő hallgat, – nem felel, / Bár keble csak bánat dalára buzdul: / Honát a költő mégse hagyja el; – / És, mely alélt hatyú gyanánt / Várja magára a halált – / Ő nemzetének hatyúéneke, / Ő, a lant bánatos, haldokló gyermeke.*

Ebben a szöveggörnyezetben azonban inkább az énekes hatyút valószínűsíthetjük. Akárcsak a pelikán vagy a páva, ez is némileg jelképpé módosult formában jelenik meg alkotásában.

A vadlúd vagy vadliba ritka madár Arany János költeményeiben. Mindössze háromszor fordul elő. A hazai madárlistán tizenegy olyan faj van, amelyre ráillik ez az elnevezés. Legvalószínűbb, hogy a költő nyári lúddal találkozott.

A vadréce vagy vadruca közül bizonyára a tőkés réce volt a leggyakoribb Szalonta és Nagykőrös környékén. *A Jóka ördögében* olvashatjuk ezt a csodálatos, hangulatos, tájképi leírást: *Réce reppen közte, ümmög közte béka, / A halász gólya is meglódítja szárnyát / Viszi haza, lomhán, ma fogott prédáját; / Apró muslicza-légy, tánczó csoportban, / Követi a vándort sűrű oszlopokban.*

A ragadozó madarak közül tizenkétszer szerepel az ölyű, azaz az ölyv Arany János költeményeiben. *A lantos* című versében így ír: *Zúg az erdő, lecsapott a felszél, / Szétrezzen a őszi sárga levél, / Mint ölyűtől madárkák csoportja / Megrebbenve széled a bokorba.*

Herman Ottó szerint azonban a héját örökítette meg ekképp a költő, de az sincs kizárva, hogy esetenként karvalyt jelentett az ölyű. Ezt a kérdést nem lehet eldönteni.

A sas negyvenhárom alkalommal jelenik meg Arany János verseiben. A sas azonban gyűjtőfogalom, összesen kilenc madárfaj nevében szerepel ez a szó. Valószínű, hogy a szirti sasra illenek azok a gondolatok, amelyeket *Az alföld népéhez* című versben öntött szavakba a költő: *Akkor a széttépett seregek foltjai, / Kiket az ellenség hagyott hirmondani, / Kerülték a pusztát, a perjes parlagot, / Délbábáján kívül kit minden elhagyott, / Mentek felkeresni ama sziklatetőt, / Hol a sas kinyuló csupasz kövekre költ, / Elzavarták a sast, tojásit megették, / S fészke helyén várak alapját vetették.*

A rétasas szintén benne lehet a versekben, hiszen ez a faj a Duna és a Tisza ártéri erdőiben rendszeresen költött, és sokfelé kóborolt az Alföldön. A saskeselyű csak egy alkalommal fordul elő. *A Keveháza* című költeményében ezt olvashatjuk: *Mért víjog a saskeselyű? / Mért szállong a turul s ölyű, / Hadintéző, baljós madár; / Széles Dunának partinál? – / Azér' víjog a keselyű, / Azér' szállong turul s ölyű, / Mert holnap ilyenkor, halott, / Százezrivel fog veszni ott.*

A vércse, minden bizonnyal a vörös vércse öt alkalommal jelenik meg a versekben. *A Tetemre hívás* című költeményben ekképp említi: *S vadul e sebből a tört kiragadja, / Szeme szokatlan lángot lövell, / Kaczag és sir, s fennvillogtatja / S vércse-visongással rohan el, / Vetni kezét rá senki se' mer.*

A fajdfélék közül alighanm a nyírfajd jelenik meg a *Rege a csoda-szarvasról* című költeményben, amikor Hunor és Magyar a csapatával együtt üzi, hajszolja a gímszarvast. *Minden zugot megüldöznek, / Minden bokrot átaldöfnék; / Gyik ha rezzen, fadj ha rebben: / De a gímvad nincs ezekben.*

A fácánfélék közé tartozó fűrj háromszor szerepel a költő verseiben. Nagyon hangulatos *Az első lopás* című, költői elbeszélés alábbi két sora: *Habzik a zöld vetés, ha szelőlő ingatja, / Messze futhat benne a fűrjek pitypalatyja.*

A daru szintén kedvenc madara a népköltészetnek, s ily módon a költők is gyakran megörökítették verseikben. Arany Jánosnál tíz alkalommal fordul elő. A daru nem fészkel hazánkban. Ősszel és tavasszal vonul át nagy csapatokban. A tavaszi daruvonulás hangulatát érzékelteti a *Kertben* című vers: *Kertészkedem mélán, nyugottan, / Gyümölcsfáim közt bíbelek; / Hozzám a tiszta kék magasból / Egyes daruszó tévelyeg.*

A falu bolondja című versben elérhetetlen vágyak jelképe a gólya és a daru. Így ír a költő: *Vagy megállott szeme a nagy égen, / Mely felette gömbölyödött kéken, / Nézte, hogyan tűnik el a gólya – / Gólya lenni úgy szeretett volna! / Néha dalolt, néha füttyörészett, / Néha csak úgy a semmibe nézett, / Néha úgy tett, mint ki messze hallgat: / Hallgatá a láthatatlan darvat.*

Habár a guvatfélék közé tartozó szárcsa igen gyakori a nádasokkal szegélyezett tavakon, Arany János csak egyszer említi, mégpedig a *Toldiban*: *Fölkereste fészkit a réti madárnak, / Szárcsa-, vadruczának, bibicznek, sirálynak, / Házukat feltörte és kifosztogatta, / Tarka tojásokkal éhét elaltatta.*

A biológusok erre a versszakra bizonyára azt mondják, hogy ez már nem egyedi fajleírás, hanem társulásokökológia.

A magyar Alföld jellegzetes és egyben legnagyobb testű madarát, a tűzokot Arany négyszer említi. Az *Eh!* című versben így ír róla: *Gondolatim, mint a tűzok, / Melynek összefa-*

gyott szárnya, / *Gyalog mennek a föld színén,*
/ *Egy sincs, a ki fentebb járna.*

A gerle, a gerlice és a gilice minden valószínűség szerint a vadgerlét jelenti meg a költő verseiben. A *Toldi szerelmében* ily módon emlékszik Rozgonyi Piroska Toldira: *Nagy lélekzetet vőn, könnyült szive azzal, / Tele szívta keblét fűszeres tavaszszal; / Gilicze búgása hallatszott megette, / S enyelgésit párja édesen nevette.*

A kakukk mindössze egyszer fordul elő Arany Jánosnál. A *Télben* című versben említi: *Száz meg száz madárhang / Szól az árnyas erdőn, titkait beszélvén, / Bokorról bokorra lomha kakuk szállong / Szellős róna szélén.*

A bagoly szó tizenkilencszer fordul elő Arany János verseiben. Pontos fajmeghatározást ugyan nehéz adni, de a szövegkörnyezet segít az eligazodásban. A *Családi kör* című versben alighanem a gyöngybagolyról esik szó: *Mintha lába kelne valamennyi rögnek, / Lomha földi békák szanaszét görögnek, / Csapong a denevér az ereszt sodorván, / Rikoltoz a bagoly csonka, régi tornyán.*

A kuvik Arany Jánosnál is a halálmadár jelképe. A *Tengeri-hántás* című balladában Tuba Ferkó ezt a madarat találta kedvesének, Dalos Esztinek a fejében.

A pacsirta szó tizennégyyszer fordul elő Arany János költeményeiben. A *Bor vitéz* című versben – Herman Ottó szerint – a búbos pacsirtáról ír a költő: *Megy az úton kis pacsirta: / Hova megyen? hova ballag?*

Csak a búbos pacsirtának (a pipiskének) a szokása ugyanis, hogy az úton ballagó ember előtt lépdél, s csak akkor kap szárnya, hogy némi előnyt szerezve ismét leszálljon az útra, amikor már majdnem beérik.

A *Hiú sóvárgás* című költeményben ellenben a magyar szántó-vető ember kedvenc madaráról, minden bizonnyal a mezei pacsirtáról ír a költő: *Volnék kis pacsirta, hogy zenghetne dalom / Harmatos, virágos, illatos hajnalon; / Hogy magasztos ének szárnyain lebegve / Merülhetnék mélyen a fényes egekbe; / Hogy lerávnán a föld minden szennyét, porát, / Innám egy dicsőbb lét isteni mámorát; / Majd elszenderülve boldog csalódáson, / Édes álom lenne – ne fájna bukásom.*

A füstifecske tizenhatszor szerepel a versekben. Minthogy a magyar ember szereti a házához ragaszkodó fecskét, a költők is gyakran említették jelképként is, valamint a környezet és a hangulat jellemzőjeként is. A *Háziuraság* című versben így elmélkedik a költő: *Sőt a mi több, lakóm is / Van, egy kis föcskepár; / Mely sárfalamra, sárból, / Szerény fészket csinál. / Mely nékem hajnalonként / Friss dallal fizeti / Le a labkért – s a szállást / Igen szeretheti.*

A varjúfélék közé tartozó holló huszonöt-ször jelenik meg Arany János verseiben. Vagy a csatákban elhaltak tetemein való élősködést, gyászt, borzalmat testesít meg, vagy levelet

továbbít (a Magyar Posta is a hollót választotta a levélkézbesítés szimbólumául), vagy a címerekben jelenik meg nemes, fennkölt szárnyasként. A *Toldi estéjében* így értesülünk Toldi György, a galád testvér haláláról: *Rút halállal halt meg, vad állat levágta, / Messze völgy hollója két szemét kivájta, / Kullogó farkasok rajta sorsot húztak: / Így lett vége a rossz testvérnek, fúának.*

A levélpostás hollóról a *Mátyás anyja* című költeményben olvashatunk: *S ahol jön, / Ahol jön / Egy fekete holló; / Hunyadi / Paizsán / Ül ahhoz hasonló. / Lecsapott, / Lecsapott / Fekete szélvészéből, / Kikapá / Levelét / Az anyai kézéből.*

A varjú huszonkétyszer szerepel a versekben. Minthogy az *Elveszett alkotmányban* „minden vallásbeli varjakat” említi Arany, Herman Ottó feltételezi, hogy a költő megkülönböztette a „kálvinista varjat”, vagyis a dolmányos varjút, amely a hollóval együtt elfogyasztja az elhullott állatok tetemeit, s a „pápista varjút”, vagyis a vetési varjút, amely főleg növényi táplálékon él, még ha szívesen fogyaszt földgilisztát, pajorokat és rovarokat is. Valószínűleg vetési vajak kárognak a *Vörös Rébék* című költeményben: *«Vörös Rébék általment a / Keskeny pallón s elrepült –» / Tollázkodni, már mint varju, / Egy jegegyefára ült. / A kinek azt mondja: kár! / Nagy baj éri és nagy kár: / Hess, madár!*

A varjúfélék közé tartozik a csóka is, amelyet mindössze háromszor említi a költő. A varjút, a hollót és a csókát gyakran összetéveszti a magyar ember, s ez a népköltészetre is jellemző, így megeshet, hogy Arany Jánosnál is van ilyen félreértés.

A szarkáról viszont csak egyszer történik említés. Mivel a szarka is és a csóka is sok csillogó tárgyat gyűjt össze, a *Bolond Istók* című versből – amelyben egyébként a csókáról van szó – olyan részletre utalok, amely a szarkát is jellemzi: *Minden badarságot feltűz fejére: / Piros galandot, zsályát, tulipánt, / Százsorszépet (de mely egyszer se' szép), / Üveg kalárist, rézgombot, csalánt, / Mit egy bolond, vagy csóka, összeszed, / Idegen tollakat, szemétre hányt / Sok színű rongyot és több ily izét: / Melyek fölé még csörgő sapka jő / Hirdetni fennyen, hogy «poéta ő».*

A rigófélék közül Herman Ottó szerint az énekes rigó ihlette meg a költőt, aki négy-szer szövi költeményeibe ezt a madarat. A neves polihisztor azért tippelt erre a fajta, mert a *Buda halála* című versben Arany úgy jellemzi Buda feleségét, hogy „Szava rigó-ének mélyebb fuvodalma”, márpedig a honi madárlistán szereplő nyolc rigófajból az énekes rigóra jellemző leginkább a fuvalázáshoz hasonló hangképzés. Nekem azonban a fekete rigó is eszembe jutott, amikor az *Elesett a Rigó lovam patkója* című költeményben ezt olvastam: *Volt nekem egy rigószőrű paripám, / Eladatta a szegedi kapitány, / Ott se voltam*

az áldomás-ivásnál, – / Ej no! hiszen több is veszett Mohácsnál!

Ugyancsak a rigófélék közé tartozik a fülemüle, vagy más néven csalogány, amelynek különleges éneke többször meghihlette a költőt. Összesen tizenkilencszer tesz említést e madárról. A *fülemile* című versben így ír: *Történt pedig egy vasárnap / Hogy a fentírt fülemile / Ép' a közös gallyra üle, / Azt szemelvéen ki oltárnak / Honnan Istent jókor reggel / Magasztalja szép énekkel: / Megköszönve a napot, / Melyre, im, felvirradott, / A sugárt és harmatot, / A szellőt és illatot; / A fát, melynek lombja zöld / A fészket, hol párja költ.*

A seregély négyszer szerepel a költő verseiben. A gyümölcsöket és a szőlőt nagy csapatokban dézsmáló seregély társas együttléte tükröződik a *Toldi szerelme* hetedik énekében, amelyben az olaszországi hadjárat idején hét seregély díszíti az egyik magyar csapat zászlóját. A nyolcadik énekben pedig ez olvasható: *De harc is alig volt, – nagy-hirtelenébe' / Megszalad a Károly szedett-vedett népe, / Mint ha cseresznyefán seregély-had csödüln / De megint szétrebben pusztá kereplőtül.*

A *tölgyek alatt* című versben pedig így elmélkedik a költő: *A tölgyek alatt / Oly ott-honos itten! / Évem lepadt: / Íme, gyermek lettem, / Mint mikor a tölgy / Sudarát meg-másztam, / Hol seregély költ – / S vígan madarásztam.*

A verébfélék közül bizonyára a házi verebet látta leggyakrabban a költő. Ezt az életrevaló, alkalmazkodni képes, szemtelen, igénytelen, de mégis kedves, kis madarat összesen tizenegyszer említi verseiben. A *Vojtina levelei öccséhez* című költeményben ilyen tanulságok olvashatók: *Ha hát van, Andris, jó fejed: tanulj, / Az ócska csizma, megfejelve, új, / És nincsen olyan régi köpenyeg, / Miből ne tel-nék egy hitvány süveg; / Azé a veréb, aki meg-csipheti: / Fogj ócska eszmét s légy eredeti!*

Bölcs és időtálló tanácsok ezek. Úgyszintén nagyon bölcs az a mondás, amelyet az *Írjak? ne írjak?* című versében fejtett ki a költő, s amely azóta közmondássá vált: *Patkó se' kell, ha már nem él, a lónak, / S jobb egy veréb ma, mint egy tűzok holnap.*

Személyes vallomással indítottam gondolataimat, s hasonlóval szeretném befejezni is. Megkérdezhetnék tőlem, mi értelme volt oly sok időt elfecsérelni arra, hogy a madarak előfordulási gyakoriságát kutassam Arany János költészetében. Azt felelném erre, hogy az égvilágon semmi értelme sem volt, ha az értékrendet a mai, rideg és racionális keretek között minősítjük. De volt értelme, ha azt veszem figyelembe, hogy ez a munka szórakozást és önzetlen örömet jelentett nekem. Ezzel ajándékozott meg ez a különös bűvárkodás, s nem sajnálom, hogy oly sok szabad időmet fordítottam rá.

Írásom egyúttal tisztelgés Arany János emléke előtt. ♣